

בעזרת השם

זה השער להי צדיקים יבאו בו

קונטרס

שואלין ודורשין

יכיל בתוכו:

כמה פרטי דינים בהלכות יו"ט
הנוגעים למעשה לחג הפסח

שנתבררו ונתלבנו בסגל חבורה
ביני עמודי דגירסא של כוללינו הק'
כולל עצי חיים ד'סאטמאר פה קרית יואל ב"ב

ערבי פסחים תשס"ח לפ"ק
פה בני ברק יצ"ו

מבוא

השיר והשבח לקל נותן התורה, שהחיינו והגיענו להו"ל הקונטרס דנן אשר לו משפט הבכורה, שאלות ותשובות אליבא דהלכתא נעימה וברורה, שנתלבנו בעיון ע"י רבני ולומדי כוללינו המעטירה, הלכות נחוצות הנוגעים בחג הפסח המתקרב ובא עלינו לטובה ולאורה.

התכלית הנרצה בהוצאת הקונטרס הנוכחי הוא בהיות שחג הפסח מורכב עם הרבה דינים והלכות קטנות וגדולות על כל צעד ושעל, ומאחר כי במשך הזמן העל"ט עלו והצליחו לומדי כוללינו הק' ללמוד שו"ע הלכות יו"ט ולעמוד על בוריים בבקיאות נפלאה ועצומה, ע"כ אמרנו וענינו ללבן ולברר ברבים הלכות חג הנוגעים למעשה לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, ובודאי יביא הדבר תועלת גדול למשיבים וכל שכן לציבור אנ"ש למען ידעו המעשה אשר יעשון.

ויזאת למודעי כי הקונטרס נערך בהיותנו יוצאי חפזון מחמת קוצר הזמן, ומתנצלים אנו בזה לכל שאר הלומדים אשר לא הספקנו לקבל את תשובותיהם ולפרסמם ברבים, והשתדלנו לברר מכל התשובות מאלו הנוגעים ממש לחג הפסח, ולשאר התשובות אי"ה עוד חזון למועד"ד בשאר הימים טובים הבעל"ט.

וייה"ר שלא יצא מכשול מתחת ידינו, ויהי נועם ה' עלינו, ונזכה להרמת קרן התורה וההוראה בקרב קהילתינו, ולהנצל מכל חשש חמץ בגבולינו, ועוד השתא נזכה לאכול מן הזבחים ומן הפסחים בביאת משיח צדקינו, ומלכינו מרן רבינו הגה"ק שליט"א בראשינו, אמן.

22 **זכרת התורה**

הנהלת הכלל

הרב יחיאל מיכל אברהם פרידמאן שליט"א

ההולך לאכול אצל הוריו וברצונו לקחת אתו מצה שלימה לצורך לחם משנה, או לצורך ס"ג בביהמ"ד, והמצה השלימה מונחת בין השבורות האם מותר להוציא השלימה זמן רב לפני הסעודה.

כמה נידונים יש לדון בשאלה זה!

- האם שייך איסור ברירה בתערובות מין אחד חתיכות גדולות וקטנות
- האם שייך איסור ברירה בתערובות מין אחד כשחלק מהם אינם ראויים מחמת איסור.
- דין ברירה בשבת ויו"ט.
- ברירה בב' מינים כששניהם צריך רק לאחר זמן
- עצה לברור השלימות מתוך השבורות

(א) ברירה בחתיכות גדולות וקטנות במין אחד

הנה בשולחן ערוך או"ח סימן ש"ט סעי' ג' נתבאר מחלוקת רמ"א והט"ז בזה, דדעת הרמ"א (ומקורו מהתבואת הדשן) דאם היו לפניו חתיכות דגים וכולם ממין אחד, מותר לברור הגדולות מתוך הקטנות אף שלא על מנת לאוכלן לאלתר, דכיון דהם מין אחד ואין שינוי בעצם ביניהם, אינם נחשבים לתערובות וממילא אין בזה מעשה ברירה, והט"ז (סק"ב) חולק וסובר דנחשב לב' מינים ושייך בהם ברירה. וסתימת הפוסקים (שועה"ר ומשנ"ב) הוא דנקטי' כהרמ"א, ולכן בנידון המצות אינם נחשבים לב' מינים מצד גדולים וקטנים, (ונראה לומר דגם הט"ז יודה בנידון המצות שנחשבים למין אחד, דדוקא כשכל החתיכות הם שלימים ורק אחד גדול ואחד קטן, בזה שייך לומר דהוי' ב' מינים כיון דסוף כל סוף האדם מקפיד לברור בין חתיכה גדולה לקטנה, דגדולה יותר מכובדת מקטנה וכדו', משא"כ במקום שאין השלימה יותר מכובדת מהשבורה ובפרט במצות דהכל שווים (חוץ מפרט זה שגדולה ראויה ללחם משנה וזה נידון באות ב' להלן), ואף דהט"ז מביא ראיה מחתיכות מצות המעורב עם פירורים, התם החתיכות מכובדות מהפירורים, עיי' פמ"ג שם ליישב ראיית הט"ז, ובח"א ובמנוה"ט ועוד צידדו להחמיר כהט"ז).

(ב) תערובות מין אחד איסור והיתר

בנידון דידן כיון דבעצם הם מין אחד וטעמיהם ומראיהם שווה אלא דהמצות השלימות ראויות ללחם משנה והשבורות אינם ראיים לכך, יש לדמותו למין האחד שמעורב בו היתר ואיסור, ויש לדון אם נחשב למין אחד או לב' מינים.

במ"א סי' ת"ק סק"ב כתב על מה שכתב המחבר (סעיף ו') דנוהגין לנקר החלב מן הבהמה ביו"ט דיש לדון אי שייך איסור בורר בניקור חלב, בזה שהוא מפריד החלב האסור באכילה מן הבשר ומסיק שם ב' סברות בטעם הדבר אמאי לא שייך בזה איסור בורר א' דברירה לא שייך אלא בדבר המעורב אבל הכא האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי, (ב' דברירה שייך רק באוכל ופסולת או ב' מיני אוכלים המעורבים אבל הכא הכל מין אחד, דהא אי לאו האיסור היו אוכלים את החלב והבשר ביחד, דהם אותו מין, אלא דמחמת האיסור ברצונו להפרידם, ואינו פסולת, ובכהאי גוונא לא שייך ברירה (ובשועה"ר סעי' י"ח פסק כדברי המג"א והביא טעם השני, ונעתיק לשונו: "מותר לנקר בהמה ביו"ט אע"פ שהיה אפשר לנקרה מעיו"ט, לפי שהניקור אין בו מלאכה גמורה אע"פ שהוא בורר ומפריד אוכל מאוכל אין בכך כלום, כיון שהכל מין אחד אלא שהתורה אוסרתו באכילה ואין איסור בורר שייך אלא בבורר ומפריד ב' מינים או פסולת מתוך אוכל").

מחלוקת ראשונים אי שייך בורר בכה"ג -

ומצינו לכמה אחרונים שציינו שכבר נחלקו הראשונים בדבר זה (מנח"ח מלאכות בורר ו', שו"ת מהר"ם שיק סי' קל"ד, נשמת אדם כלל ט"ז סק"ה) דהר"ן עמ"ס שבת פר' חבית הביא משם הרמב"ן דמותר לחלוב עז בשבת לתוך מאכל, ואינו אסור משום

באכילה, ורק לשימוש מיוחד של קיום לחם משנה הם שונים, ולכן נחשבים הם למין אחד (ואפשר לדמותו להיותר שמצינו בחרדל (בסי' שי"ט סעי' ט"ו) דמותר לסנן מביצה החלמון מהחלבון, משום דאינו בורר לאכילה אלא בכדי ליפות מראה החרדל, והראה"כ הגרש"ז אולמן שליט"א ביאר הסברא כיון דיסוד איסור ברירה היא משום דע"י הבירור היא מתקן החפץ, ותיקון אינו אלא כשתיקן החפץ לצורך התכלית שהחפץ מיוחד לכך, וביצה מיוחד לצורך אכילה ולא לצבע, ולכן כיון דלצורך אכילה לא שייך שום תיקון בבירתו דהא הביצה ראויה לאוכלה כך, א"כ הברירה שעושה לצבע לא נחשב לתיקון, והכא נמי אפשר לומר כיון שהמצות מיוחדות לאכילה א"כ הברירה שעושה לשם לחם משנה לא נחשב לתיקון).

ג) ברירה בשבת ויו"ט

ועתה נפרט ההלכה בדין הברירה בשבת וביו"ט. **בשבת** - ברירה מותר רק בג' תנאים (א) אוכל מתוך פסולת (ב) לאלתר (ג) ביד, ורק אם יהא בו הני ג' תנאים יהא מותר.

ביו"ט - דין בורר ביו"ט תלוי אי היה אפשר לעשות הברירה מעיו"ט או לא - דאי היה באפשרות לעשות הברירה מעיו"ט אזי צריך לעשות הברירה כמו בשבת דהיינו, ביד, אוכל, ולאלתר דהיינו סמוך לסעודה.

ואם לא היה באפשרות לעשות הברירה מעיו"ט אז מותר לעשות הברירה בכל ענין בדרך שיכול למעט בטורח (תמצית השו"ע ונו"כ בסי' תק"י, דבעצם לרוב פוסקים בורר מותר ביו"ט, אלא דהיכא דהיה באפשרות לעשות מעיו"ט כתב בשו"ע"ר סעי' ה' דאז יש לעשותו כמו בשבת לפי שכל מלאכת או"נ שאפשר לעשותו מעיו"ט אסור לעשותו ביו"ט, וכן בביאור"ל שם האריך בזה ומסיים דבכה"ג לכתחילה יברור האוכל מתוך פסולת, ובפשטות ה"ה דנכון לעשותו לאלתר).

ולכן להצד שנאמר דאף באיסור שייך ברירה אז צריך לנהוג בשבת ויו"ט כדיני הברירה.

בורר אוכל מתוך פסולת דהיינו העז שאינו ראוי בשבת לאכילה, כיון דהעז גופא חזיא לאכילה ורק איסור חל עליו שאסור לשחטו בשבת, והעז אינו נחשב כפסולת, ועיי"ש שהרי"ף לא ס"ל סברא זו (ובמנח"ח שם תמה על המ"א הנ"ל דפלא שלא הביא ראיה לדבריו מדברי הר"ן שם, ועי' מהר"ם שיק שכתב דעדיין אין ראיה מדברי הר"ן מהתם להתיר בכה"ג, דיש לומר דמה שהעז נקרא מאכל אסור הוא משום דדבר אחר גרם לה לאיסורה דהיינו השחיטה, ואינו דומה לדבר דאסור מצד עצמו לאכלו).

ולמעשה:

בדין ברירה במין א' כשיש איסור על מקצתו

דעת השו"ע"ר דמותר, וכן פסק בשו"ת מהרש"ג (ח"א סי' מ"ז) דמתיר לברור חלב מתוך תבשיל, ולהפריד פירות שחלק מהם אסורים מחמת ערלה טבל וכדו'.

אולם בשו"ת מהר"ם שיק מבואר דדעתו להחמיר בזה, דדן לגבי התולעים המעורבים במים אי מותר לסנן בשבת, ומשמעות הדברים דמחמת טעם זה דהתולעים אינם פסולת אלא מחמת איסור אינו מקיל, וכן בחיי אדם (ובנשמת אדם שם) מסיק בצ"ע לגבי סברא זו.

ומעתה יש לדון בדין המצות אי שלימות ושבורות שוות לאיסור והיתר, דיש לומר דהם דומות לאיסור והיתר, כיון דכל המצות הם מין אחד ורק מחמת מצוה הם נחשבים ב' מינים ויהא תלוי במחלוקת הנ"ל.

ויש לומר דאפשר דהכא קיל טפי מאיסור והיתר ובזה כו"ע מודו דליכא איסור ברירה, דבאיסור והיתר המעורבים סוף כל סוף מקצת מהמין הוא היתר ומקצתו הוא איסור נמצא דלגבי עצם האכילה שהוא הדבר שהמאכל מיוחד בשבילו יש הבדל בין המאכלים, ולכן נחשב כפסולת, משא"כ בזה הרי לצורך הדבר שהמצות מיוחדות כולם שוות שהרי כל המצות מותרים

ד) ברירה בב' מינים ע"מ לאוכלם לאחר זמן

בדין המצות אף אי נימא דיש בהם משום בורר אכתי דינא כשני מיני אוכלים, דשניהם ראויות לאכילה וטעמם שוה, אלא דהשלימות ראויות ללחם משנה והשבורות אינן ראויות, ונחלקו הפוסקים בב' מינים ובורר מין מחבירו ע"ד לאוכלם לאחר זמן אי אסור משום בורר, ולמעשה נקטי' דאף בזה שייך בורר (עי' ביאורו"ל ס' ש"ט סעי' ג' ד"ה היו לפניו, דדעת הפמ"ג דלא שייך בורר בזה דהי אוכל והי פסולת, והמשנ"ב חולק דאסור דסוכ"ס הריהו מתקן את שניהם בברירתו).

עצה לברור שלימה מתוך השבורות בלא איסור בורר

היות ובדרך כלל מצות המונחות באריזה, הם מונחות מסודרים אחת ע"ג חבירתה, לכן כשהם מונחות בכהאי גוונא ויש מצה שלימה בין השבורות, מותר להסיר המצות השבורות שמעל השלימה על מנת שיוכל להגיע אל השלימה ויוכל ליטלה, אף שאין ברצונו לאכלה לאלתר, ובפרט אם היא מכיר מבחוץ את המצה השלימה דמותר. (המשנ"ב בס' ש"ט דכתב היתר במי שבגדיו תלוים בין בגדים אחרים דמותר ליטול הבגדים שמלמעלה בכדי שיוכל להגיע לבגדו, ובביאורו"ל שם בד"ה לאכול האריך לבאר הטעם בזה, ותמצית דבריו דכשמונחים ב' מינים זה על גב זה, ומסלק להמין שלמעלה בכדי להגיע למין שלמטה לא שייך בזה ענין תיקון דאינו מייפה בזה המין שלמטה, ואף איסור דרבנן ליכא כיון שהם ניכרים היטב כל מין ואינם בגדר תערובות כלל, ועיי"ש שהביא עוד סברות לזה ואכמ"ל).

ובס' שביתת השבת מבואר דהיתר זה שייך דוקא כשהוא יודע מתחילה היכן מונח בגדו, אולם בפשטות במשנ"ב לא כתב תנאי זה, ולכן כתבנו דבפרט כשניכר מבחוץ דמותר).

תבוא לדינא

היודע מעיו"ט שיצטרך לברור ביו"ט מצות שלימות זמן רב לפני הסעודה, כגון ההולך לאכול

אצל ההורים ולוקח אתו מצות, או הלוקחים אתם מצות לביהמ"ד לצורך שלש סעודות, (בהאי שתא שחל ז' של פסח בשבת, או בז' של פסח בחול העושים סעודת משיח בביהמ"ד) - לכתחילה יבררו המצות מער"ש ויו"ט.

לברור המצות בהאי שתא משבת ער"פ לצורך יו"ט - פשוט דאסור אף באופן היתר כדלקמן מטעם איסור הכנה משבת ליו"ט (ובנידון אי המצות מוקצים בשבת ער"פ עי' מה שכתבנו בגליון קול התאחדותינו במדור "חוקים להורותם").

לברור המצות בשבת סמוך לאכילה - פשוט

דמותר

זמן רב לפני האכילה - יהא תלוי במחלוקת הנ"ל אי שייך בזה ברירה, ונראה דלכתחלה נכון להחמיר דשייך בזה ברירה, ובעת הצורך יש מקום להקל, הן מצד הפוסקים דלא שייך בורר באיסור והיתר המעורבים, והן מצד הסברא דבלחם משנה כו"ע מודו דלא שייך בורר.

לברור המצות ביו"ט - סמוך לסעודה מותר, זמן רב לפני הסעודה אם היה באפשרותו לברור מעיו"ט, אז להשוועה"ר צריך דוקא לפני הסעודה (על הצד ששייך בורר כנ"ל). להמשנ"ב לכתחילה נכון דוקא סמוך, ומעיקר הדין מותר אפי' זמן רב לפני הסעודה.

ואם לא היה באפשרותו לברור מעיו"ט (שהיה אנוס או שעדיין לא היו לפניו המצות וכדו' (עי' ס' תצ"ה בזה)) מותר לברור כרגיל.

לברור בדרך היתר - כשהם מונחים זה על גב זה, יסלק העליונים בכדי להגיע לשלימה ואז יוכל ליטול השלימה.

אופנים בפסח שמצוי בהם נידון הנ"ל - ברירה מצות ריחים של יד מתוך מצות רחיים של מכונה, מצה כפולה להסיר החלק הכפול משאר המצה, (אלא דהסברא שכתבנו להקל בלחם משנה אינו דומה לאיסור, סברא זה לא שייך כאן).

הרב שלום טייטלבוים שליט"א

בסי' תק"ב כ' המחבר שאין להוציא אש מחדש ביו"ט, רק אם יש לו כבר אש מותר להדליק ממנה - ויש לעיין אם הוכן אש קודם יו"ט ונכבה נרו ביו"ט אם אמרי' כיון שהיה אנוס בדבר מותר או לא והיא עפ"י מש"כ הרדב"ז והברכ"י ועוד להתיר באם היה אדם במאסר קודם יו"ט והיה אנוס ולא היה יכול להדליק קודם יו"ט שמותר.

והנה בעצם הדין של הברכ"י שחידש באם היה אנוס מותר להדליק - הנה בגמ' יש מחלוקת בענין מכשירי אוכל נפש ר"י ס"ל דרק בשאי אפשר מעיו"ט מותר ורבנן אוסרים בכל אופן והמחבר בסי' תק"ט פוסק כרבנן וכן הר"מ.

ולפי"ז יש לעיין אם נאמר הדין כן של הברכ"י, הן לפי"מ שכ' המחבר לאסור בכל אופן וגם לפי"ד הרמ"א שמתיר באי אפשר אם זה מיקרי א"א.

הנה הר"מ (פ"ז מהל' יו"ט ה"א) כ' דאסור להמציא אש ביו"ט מפני שאפשר להדליק מעריו"ט עכ"ל, הרי שהר"מ אוסר הוצאת אש מפני שאפשר.

ויש לעיין מה סובר הר"מ איזה סוג נחשב הבערה או"נ או מכשירין.

אם נאמר שהר"מ ס"ל דהוי או"נ יובן מש"כ הר"מ לאסור כל שאפשר דהא הר"מ ריש הל' יו"ט כתב לאסור כל אוכל נפש אם אפשר לעשותם מערב יו"ט - וא"כ כמו"כ הבערה אם נחשב לאוכל נפש אסור באפשר לעשות מערב יו"ט.

אבל אין דעת הר"מ כן - אלא ס"ל דהבערה הוי מכשירי אוכל נפש - ולפי"ז היה ג"כ אפ"ל שפיר דהרמב"ם מחלק בין אפשר ללא אפשר דס"ל כר"י - אבל קשה הא שיטת הר"מ היא במכשירי או"נ כרבנן דאסרו בכל אופן אפי' אי אפשר מערב יו"ט - וא"כ האיך כ' הר"מ להתיר מכשירי מטעם שאפשר הא כל מכשירי או"נ אסור בכל אופן - ועוד קשה האם אפשר לעשות מערב יו"ט אסור מטעם מכשירין כר"י

אמאי כ' הה"מ בדיעבד אם הוציא אש מותר דהוי רק איסור דרבנן, דהא מה שאוסר ר"י באפשר הוא מן הקרא של הוא לבדו.

ומפרש בראש יוסף (ביצה דף ל"ג) דלעולם הבערה הוי מכשירין והו"ל לאסור ככל מכשירין - אבל הה"מ לשי' דס"ל מדכ' לא תבערו אש ביום השבת, יש לדייק ביום השבת אסור ולא ביו"ט (עיין ברמב"ן עה"ת ולפי"ז יובן יותר דרשה זו) שביו"ט מותר להבעיר וא"כ יש לנו פסוק מיוחד דהבערה מותר אע"ג דהוי מכשירי או"נ - והיתר זו היא בין לר"י ובין לרבנן - ולפי"ז אין חילוק בו בין אפשר ללא אפשר דהא יש פסוק מיוחד להתיר מה"ת, ואין זה נכלל בכל מכשירי או"נ שאסרו מפסוק הוא לבדו דהא יש היתר מפורש.

אלא חכמים באו ואסרום הוצאת אש והטעם הוא מפני שאפשר לעשות מעריו"ט, וזהו טעם האיסור מפני שאפשר לעשות מעיו"ט לכן גזרו ע"ז. וסברא זו אין קשור כלל לחילוק של ר"י דאוסר כל מכשירי או"נ כשאפשר - דהא חילוק של ר"י הוא חילוק מה"ת - וזהו הוא רק סברת חכמים - והעובר ע"ז הוא רק מדרבנן.

ובהכי מיושב היטב דברי הרמב"ם דהאיסור הוצאת אש הוא מפני שאפשר - ולא כתוב דאסור ככל מכשירין אלא זהו איסור דרבנן ולכן כ' הה"מ דהעובר ע"ז עבר על דרבנן וא"ש.

אבל בשו"ת כתב סופר (או"ח סי' ס"ז) מבאר דמה שכ' הר"מ דאסור היא מה"ת ולא כדברי הה"מ מלבד שלשון הר"מ מורה כן מביא לזה ראיה מהמשנה דקתני הא דאין מוצאין אש ביו"ט, נשנו אחר מחלוקת הקודם ששם פליג ר"א ומשמע דר"א מודה דאסור להוציא אש - ואם נאמר שאסור להוציא אש רק מדרבנן כנ"ל קשה דר"א ס"ל מכשירין או"נ מותר אפי' אפשר, וא"כ אין לאסור הוצאת אש מפני שאפשר, בשלמא אם נאמר דאסור

ואפ"ל דשאני הבערה מכל מלאכות הן ממכשירי או"נ והן ממלאכת או"נ, דהנה המעיין שם ברמב"ם שמחלק בין המלאכות שכל שאפשר אסור והיינו קדירה וכו' משא"כ כל מלאכות שאי אפשר מותר והיינו מלישה ואילך - ומפר' הה"מ דמלאכות אלו שעפ"י הרוב ועיקר מלאכתן היא אפשר מעריו"ט אע"ג שעומד כעת במצב שא"א ג"כ אסור כיון שעיקר מלאכה הוא דבר שאפשר מעריו"ט הוקבע הלכה כמותם וא"כ אפי' אירע לו שא"א לעשות מעריו"ט - אלא הולך אחר עיקר המלאכה עכ"ד.

ולפי"ז יובן דהא הבערה אתה מוצא להיפך דבמלאכה עצמה מצינו שחלקו - חלק מהמלאכה הותרו וחלק אסרו - והיינו אפשר אסור לא אפשר מעריו"ט מותר - הרי שבמלאכה עצמו שאסור מפני שאפשר הותר אם אי אפשר מעריו"ט - ול"ש לומר שעיקר היא אפשר או להיפך שעיקר הוא אי אפשר אלא שניהם שווים, וא"כ כיון שאיסור הבערה שפיר תלוי באם אפשר ולא אפשר יובן מש"כ הברכ"י דאם הוה אנוס ג"כ מותר כיון שמלאכה זו דייקא מותר כל פעם שא"א משא"כ שאר מלאכות דלא הותר כשא"א א"כ ה"ה אנוס ג"כ לא הותר - נמצא דייקא בהבערה יש לחלק בין אפשר לא"א וא"כ ה"ה אנוס. ולפי"ז שפיר יש מקום לדברי הרדב"ז וברכ"י ועוד - ולפי"ז ה"ה בנכבה נרו ביו"ט שג"כ אנוס בדבר וא"כ יהי' מותר.

אולם בשו"ת מנחת יצחק (ח"ד סי' שכ"ט) דן בשאלה זו אם נכבה נרו ומבאר שם המנח"י מדסתמו הפוסקים ע"כ לא ס"ל כהברכ"י ומבאר דכמו דנקטינן בספק פלוגתא אם יוצא לפי כ"א קולא אע"פ שאינן מטעם אחד ג"כ מותר, ה"ה כתב המנח"י לחומרא - ומסביר דהנה לפי הב"י וכך פסק השו"ע כהרמב"ם דס"ל כל מכשירין אסור אפי' בא"א, (וזה המנח"י) א"כ הוצאת אש להר"מ אסור אפי' דלא אפשר מעיו"ט ככל מכשירין שא"א לעשותם מעריו"ט, - ואפי' להראב"ד דס"ל דלא הוי מכשירין אבל להראב"ד

להוציא מה"ת אפ"ל דר"א דמתיר או"נ אפי' בשאפשר מיירי באיסור דרבנן, אבל אם נאמר כה"מ דאסור להוציא מדרבנן מפני שאפשר קשה כנ"ל - אלא עכ"ח דהוצאת אש אסור מה"ת ככל מכשירין עכ"ל.

ודבריו צריך תבלין איך אפ"ל כן בהר"מ שס"ל דאסור דהוי מכשירין דהא א"כ הוי ליה לאסור גם באי אפשר דהא הר"מ פוסק כרבנן והוה ליה לאסור גם להדליק מאש מדורה - ואפ"ל כנ"ל דיש לנו פסוק מיוחד להתיר ואוקי הפסוק במדרגה הנמוך והיינו רק כשיש כבר אש אבל להוציא אש אסור ככל מכשירין דאסור מה"ת - ולפי"ז אין זהו תלוי באפשר ולא אפשר אלא להוציא אש אסור אבל להדליק מאש מדורה מותר - ולפי"ז דברי הר"מ לא יתפרש כ"כ היטב וצ"ל מש"כ ומפני דאפשר, הוא סימן ור"ל מפני שאפשר פי' כיון שצריך להוציא אש שהיא דבר שאפשר משום הכי אסור, ע"כ היא שי' הכת"ס.

ונפק"מ הין שני הדרכים להראש יוסף תלוי באפשר ללא אפשר - ולהכתב סופר לא תלוי בזה אלא הוצאת אש לעולם אסור אבל ביאורו של הראש יוסף מתבאר יותר בדברי הרמב"ם וגם הרויחו לפי"ז שי' הה"מ משא"כ להכת"ס.

ומעתה נבוא לבאר ולהבין שי' הברכ"י שכ' באם היה במאסר ולא היה יכול להדליק מותר - ועכ"ח שהברכ"י מפרש דברי הרמב"ם כהראש יוסף דלפי"ז שפיר תלוי באפשר ולא אפשר וא"כ ה"ה אם היה אנוס ג"כ הוא א"א ומותר.

אבל לכאורה יש להק' על דבריו - דהנה אם אמת היא דכל דבר שתלוי באפשר ולא אפשר ה"ה שיש להתיר באנוס - א"כ ק' הא הר"מ (הבאנו לעיל) כ' דכל מלאכת או"נ אסור באם אפשר מעיו"ט ומשו"ז נאסרה כמה מלאכות ורק מלישה ואילך שזהו אי אפשר לכן הותרה - וא"כ אם אמת הוא דכל מלאכת או"נ תלוי בזה הו"ל ג"כ להתיר להר"מ כל מלאכות או"נ כשהיה במאסר וכדומה שהיה אנוס.

ממילא אסור משום נולד עכ"ל, ר"ל הן להר"מ אסור בשא"א דפסק כרבנן והן להראב"ד משום נולד.

ותמוה הוא בעיני מש"כ דלהר"מ אסור הוצאת אש ככל מכשירין שאסור בשא"א הא הר"מ הבאנו לעיל מתיר הבערה בשא"א והאיסור של הוצאת אש אינו מטעם דהוי מכשירין ומכשירין אסור אפי' בא"א - אלא מטעם שאפשר אסור - אבל א"א מותר.

ואדרבא זאת היא הנידון כיון שהר"מ אוסר כאן רק כיון שאפשר ומתיר באי אפשר, א"כ ה"ה אנוס הוי אי אפשר וצע"ג.

גם מש"כ קודם לכן באות ג' - ד' - בשם ס' אורחות חיים שכ' להוכיח דלא כהברכ"י דהא מסתימת הפוסקים משמע דאיסור הוצאת אש הוא דנראה כמלאכה דלא התירו ביו"ט עכ"ל האו"ח - ומבאר המנח"י כוונתו דאף לש"י הר"מ ג"כ אפ"ל דאסור דהא מצינו בשפיד שנשבר וצריך לתקנו דאסור לתקנו אם נשבר ביו"ט לדעת הר"ן, וא"כ אפי' להסוברים דכל מכשירין מותר בשא"א אבל "לתקן" אסור כמו"כ לדעת הר"מ דהתיר הבערה בשא"א אסור בנכבה נרו או שהיה במדבר - דהא הטעם דכ' בס' אורחות חיים שנראה מסתימת הפוסקים לאסור משום דנראה כמלאכה שהוליד דבר - נראה שהטעם היא מפני ש"מתקן" - א"כ הוצאת אש אסור מטעם תיקון ובתיקון מצינו להר"ן שאוסר אע"ג דהוי א"א וא"כ כמו"כ הוצאת אש דהיא תיקון ג"כ נאסר אפי' הוה א"א עכ"ל.

והנה מש"כ בס' אורחות חיים דהטעם שאסור היא מפני שנראה כמלאכה - זהו ש"י יחידאה והוא ש"י הרע"ב בפירושו על המתני' אולם אין דעת כל הראשונים כן ואכמ"ל - ועוד קשה הא הר"מ אינו אוסר מטעם זה כלל, אלא הר"מ אוסר וכ' בפ"י שהטעם הוא מפני שאפשר לעשות מעריו"ט ולא משום דנראה במלאכה שבורא דבר חדש - וא"כ ק' קודם מש"כ מסתימת הפוסקים הרי רוב ראשונים לא ס"ל כן, ועיין בפרמ"ג והגר"ז דגם רש"י לא ס"ל כן

ועוד - וגם בעיקר ק' לו יהיבנא שכל הפוסקים כ' כן אבל הר"מ לא כ' כן - אלא הטעם הוא כנ"ל מש"כ הר"מ מפורש מפני שאפשר לעשות מעריו"ט - ואין בו מקום לדחוק ולומר שיש איסור תיקון.

ומש"כ באות ב' דאם אמת שנכבה נרו הוי ג"כ אנוס כמו שהיה במדבר או במאסר אמאי לא השמיענו הברכ"י דין זה והוצרך להמציא מילתא דלא שכיח שהיה במדבר ואלא עכ"ח שלא הותר באופן זה ע"כ - הנה טענה זו לא קשה כ"כ דהא למעשה לפי"מ שהבאנו דלדעת הר"מ מותר בשא"א א"כ איזה נפק"מ יהי' בין א"א דשכיח או לא הא למעשה הוא באופן שא"א וא"כ הרי הותרו, ואין בטענה זו לפרוך בזה - גם נראה מדבריו שם בתשובה שהוא ג"כ לא מפרין הברכ"י בזה אלא מוסיף עוד להקשות על דבריו - כנ"ל - וגם עוד ק' דעיין לקמן שנתבאר שם דלהסוברים דכל מכשירין מותר בשא"א כתבו בפ"י כל שהיה אנוס ג"כ מותר ולא חילקו בין שכיח או לא, ולומר דרק אנוס דשכיח מיקרי א"א משא"כ מילתא דלא שכיח מיקרי אפשר, זה אינו אלא כל שהיה אנוס מיקרי א"א ומותר עיין לקמן - וא"כ באיזה סברא נוכל לחלק בש"י הר"מ שס"ל כן בהבערה לחלק בין אפשר ללא אפשר - בין אנוס ששכיח או לא שכיח.

ועוד יותר ק' על דבריו דהא כ"ז שביארנו הוא לבאר ש"י הר"מ דגם לש"י הר"מ דאוסר כל מכשירין אפי' א"א רק הבערה נשתנה להיתר וא"כ דין זה הוא רק בהבערה.

אבל לש"י הרמ"א בסי' תק"ט שס"ל בכל מכשירין הוא מותר בשא"א - הרי כ' הגר"ז בסי' תצ"ה וז"ל במה דברים אמורים במכשירין שאפשר לעשות מערב יו"ט ואפי' היה אנוס מעריו"ט מ"מ היה לו לעשות כמה ימים קודם יו"ט אבל אם לא היה לו אפשרות לתקנו מעריו"ט או שהיה איזה אנוס גדול מותר לתקנו ביו"ט ע"כ.

הרי שס"ל כמו שכ' הברכ"י לגבי הבערה לפי"ה הר"מ, ס"ל הגר"ז בכל מכשירי או"נ שמותר באם

הגר"ז [ואפי' שהרמ"א מסיק דאין מורין כן לרבים עיין בגר"א שם דרך בסכין אבל שאר מכשירין מותר עיין ביאור הלכה שלכך לא הביא המחבר בסי' תצ"ה שאין מורין כן - דהא רק בסכין אין מורין כן ואפי' נחמיר יחמיר להורות אבל לעצמו מותר], אבל מלבד זאת קשה לפרש דהוצאת אש הוה תיקון ביום טוב.

וא"כ לפי"ז לשי' הסוברים דכל מכשירים מותר בשא"א ה"ה אנוס כמו שכ' להדיא הגר"ז כנ"ל וה"ה אם נכבה נרו דדומה לשפיד שנשבר שמוותר לתקן - ואפי' להר"מ דמחמיר במכשירים מודה בהבערה שתלוי באפשר ללא אפשר וא"כ מותר באנוס וה"ה נכבה נרו ג"כ אנוס מיקרי ולכאורה יש להתיר.

נעשה אנוס גדול - דהברכ"י קאי להר"מ דרך בהבערה יש חילוק בין אפשר ללא אפשר לכן כ' דין זה בהבערה, אבל לשי' הגר"ז דס"ל כר"י בכל מכשירין יש חילוק בין אפשר ללא אפשר - ה"ה אנוס בדבר ג"כ וא"כ לדבריו הרי שפיר יש להתיר כשהיה במאסר וה"ה אם נכבה נרו.

ועוד אפי' לפי המנח"י שס"ל דיש איסור נוסף בהוצאת אש משום תיקון ותיקון אוסר הר"ן - אפ"ה יש להתיר דהא כ' הרמ"א בסי' תכ"ט שפיד שנשבר מותר לתקנו ביו"ט - וא"כ אפי' אם יהיבנא לך דהוצאת אש אסור משום תיקון אפ"ה יש להתיר לשי' הרמ"א דמתיר לתקן שפיד שנשבר וכך פסק

הרב ישעי' בן ציון בנעט שליט"א

זו מזו כדי שלא יהא נראה ככיבוי כמבואר בהל' יו"ט בשו"ע סי' תק"ב, וא"כ לפי"ז אפשר דיותר נכון להדר שלא להכשל בחשש איסור כיבוי ביו"ט, מלהדר אחר מצוה מן המובחר דאבוקה להבדלה.

ונברר בקיצור הלכה זו בעז"ה, בשו"ע סי' תק"ב ס"ב, איתא דאגודה של עצים שהודלקה במדורה כל עץ שלא אחזה בו האש מותר לשמטו וכו', משמע דאם אחז בו האש אסור לשמטו, וכן כתב בשו"ע הרב שם (סעיף ז') אבל אותן עצים שאחזה בהן האור אסור לסלקן מן המדורה, וכ"כ במשנה ברורה שם ס"ק י"ט, והנה מקור הלכה זו הוא מהרי"ף (דביצה דף כ"ב) והרמב"ם דנמשך אחרי הרי"ף, ופשטות ל' הרי"ף נראה דהטעם דאסור לסלק העץ שאחז בו האור הוא מטעם גרם כיבוי, וכן מבואר בראב"ן ובאגודה דסיבת האיסור מפני שהוא מכבה בנטילתו, וכן מבואר במג"א ס"ק י', דהטעם משום גרם כיבוי. והנה גרם כיבוי יכול להתפרש בב' אופנים, א' שעץ זה שלוקח יכבה בלקיחתו מן המדורה במוקדם או במאוחר. ב' שהמדורה גופא יכבה במוקדם יותר מאילו הי' משאיר שם העץ שלקח, ודומה למסתפק משמן שבנר דאסור משום מכבה וביאר הרא"ש שגורם

הנה שנה זו חל ליל יו"ט פסח במוצש"ק דיש חיוב יקנה"ז בליל הסדר, ומברכים על הנר בורא מאורי האש בכל מוצ"ש, ויש לברר איך נכון לנהוג בזה למעשה באיזה נר יברכו שיהא נכון עפ"י הלכה.

ויש להקדים דבשו"ע סי' רח"צ ס"א נפסק במחבר דמעיקר הדין אפשר לברך בורא מאורי האש גם על נר יחיד, וא"צ לברך דוקא על אבוקה, אבל מצוה מן המובחר לברך על אבוקה דוקא (שם ס"ב), וכן מנהג העולם בכל מוצש"ק, והנה כשחל יו"ט במוצ"ש שקשה להדליק אבוקה במיוחד לברכת הנר ולהשאירו דולקת, נהגו הרבה ליקח ב' נרות שהודלקו לכבוד יו"ט ולקרבתם זה לזה שיתאחדו לשלהבת אחת, כדי לקיים מצוה מן המובחר לברך על אבוקה דוקא, ואח"כ מפרידים ב' הנרות למקומם. ויש לעיין אי נכון לעשות כן, והנה מנהג זה לחבר ב' הנרות כבר הזכיר ביסוד ושורש העבודה שער ט' פ"ד, והובא כן באלף המגן על המטה אפרים סי' ת"ר ס"ק ג', וא"כ בודאי יש מקום בהלכה למנהג זה, אבל כמה ספרים פקפקו על זה, וכן הביא בספר ויגד משה סי' ט"ו (דף צ"א) בשם ספר שיח אבות, דאסור להפריד ב' הנרות

שיכבה במהרה, ואיסורו משום גרם כיבוי - והנה לפי טעם זה פשוט דחשש זה שייך רק בעצים ולא בב' נרות שאין שום נפק"מ אם מחוברים הם או מפורדים ואין הפרדתם זו מזו גורם שום כיבוי, ואדברה להיפוך יתכן, דאם ישאירם מחוברים יכבה יותר מוקדם כיון שנוסף ממנו חלב, עכ"פ אין לדמות נרות לעצים, וכיוצא בזה חילוק בערוך השולחן סעי' י"א בעצים גופא דדוקא בעץ עבה קצת דרואים בחוש שכשמסירים אותה במשך הרבה רגעים תתכבה, וזה אסור להפריד מן המדורה, אבל עצים דקים מאד ורחבים שידלקו עד תומן מותר להפריד יעו"ש, וה"ה בנר דג"כ ידלוק עד תומו אין חשש.

אבל הלבוש כאן ס"ב כתב טעם אחר, וז"ל אבל לוקח אוד מן המדורה העשויה להאיר בו בלילה, יש ליזהר שלא לעשות כן שהוא דומה למסתפק מן השמן "שמכחיש האור". והיינו לאו משום גרם כיבוי, אלא עצם הקטנת השלהבת של המדורה הוי מכבה, ואחריו נמשך השו"ע הרב כאן ביתר ביאור וז"ל עצים שאחזה בהן האור אסור לסלקן מן המדורה שהרי הוא מכחיש אורן, דכשהן באגודה אחת הן דולקין יותר טוב מכשהן נפרדין, והרי זה דומה למכבה, עכ"ל, וכן נקט במשנה ברורה ס"ק י"ט טעם זה, ולפי דבריהם לכאור' יהא דין ב' נרות כמו עצים ממדורה, דגם בנרות המציאות הוא כן דכשהם מחוברים מתגדל השלהבת מכמות שהן דולקים ביחיד, וכשמפרידם מקטין השלהבת ומכחיש אורן, וא"כ יהא אסור לדבריהם להפריד ב' נרות המחברים. [ויש שרצו לומר דבחילוק ב' נרות אין זה הקטנת השלהבת, אלא חילוק השלהבת לב' להבות, ואין דבריהם נראים דא"כ גם בעצים נאמר כן, ומי"מ חזינן דאסור ליטול עץ מן המדורה, וע"כ דאפי' אם האמת הוא כן, הרי זאת אסור חז"ל משום דומה למכבה, וא"כ גם בנרות יש לאסור].

והנה למאי דמסיק המשנה ברורה דלהרמ"א הכל תלוי בכוונתו, ואם אינו מכוין לכבותו אלא להניחו אצל מדורה אחרת שרי, יש מקום לומר

דהפרדת נר ג"כ מותר דהרי אינו מתכוון לכבותו, ואע"פ דבמ"ב נראה דדוקא להניחו במדורה אחרת מותר ולא כשמניחו בפ"ע, אבל מקור דבריו הוא מביאור הגר"א ושם נראה דלעולם כל שאינו מכוין לכבות מותר מעיקר הדין אלא שנכון להחמיר, (אם אינו מניחו אצל מדורה אחרת) ולכן אפשר דבנרות קל יותר, ודוקא בעצים נכון להחמיר ואין לך בו אלא חידוש, ובפרט לפי מה שצייד בויגד משה, דאולי בנרות לעולם הוה כמניחו במדורה אחרת, דעצם החלב סביב הפתילה הוה כמדורה אחרת, ולהמ"ב דהכל תלוי בכוונתו יש לצדד דחזי לאצטרופי סברא זו להקל. אבל בשו"ע הרב שם נראה דלא תליא כלל בכוונתו, וכל ההיתר במניחו במדורה אחרת הוא רק מפני שכך אינו דומה למכבה, ולפי"ז אין סברא להקל בנרות. אלא דבשו"ע הרב שם כתב לחלק בין עצים גסים לדקים, דבגסים אסור דוקא באגודים, אבל עצים דקים אסור אפי' אינם אגודים, והנה ב' נרות הרי אינם אגודים, ויש לדון אם הוי כעצים גסים או דקים (דאם הוה כגסים מותר כיון שאינם אגודים), ולכאורה נראה דדמיא לדקים, דנראה מהפוסקים דהחילוק בין גסים לדקים, דבגסים אין הלהבות מתאחדים לשלהבת אחת, משא"כ בדקים, וא"כ ה"ה בנרות המחברים מתאחד לשלהבת אחת, ודומה לעצים דקים, ויש לאסור אפי' באינם אגודים.

ואפשר דיש להתיר גם לשו"ע הרב עפ"י מ"ש הטו"ז שם בס"ק ג' דאם האש הרבה ומזיק להתבשיל מותר לסלקו אפי' אם מתכוין לכיבוי, וה"נ אם ישאיר ב' הנרות ינטף החלב ויכבה מוקדם יותר מאם יפרידנו, וא"כ הוה כיבוי זה לצורך הבערה, (ואמנם כמה ממחברי זמנינו כתבו דאסור לחבר ב' הנרות ביחד מחשש זה דינטוף החלב והוה גרם כיבוי, ונראה דאין לחוש לזה מכמה טעמים, א' אינו פסיק רישא דבזמן מועט כזה ינטף, ב' אפי' הוה פסיק רישא, הוה פס"ר דלא ניחא ל' בתרי דרבנן, משאצ"ל ג', וכלאחר יד, ובפרט די"א דגרם כיבוי מותר ביו"ט, ג' עפ"י המג"א בסי' תק"א ס"ק י"ג, דמותר להבעיר אש אפי' אם נעשה עמו מלאכה אחרת

פתילות כדי לצאת ענין אבוקה להבדלה, ומרויחים חשש הנ"ל ואינם צריכים להפריד נר מחבירו, ויוצאים ג"כ ענין מצוה מן המובחר של אבוקה, אבל מצד אחר גם על זה פקפקו קצת דאסור להדליקו לצורך הבדלה לחוד דהול"ל כנר של בטלה (עיי' סי' תקי"ד), ויש אומרים דהוה כנר של ביהכנ"ס דמותר, וטוב ליזהר כדי לצאת מכל חשש להשאיר נר זה אצל השולחן, דבזה יהיה לו עונג מריבוי הנרות, ובכה"ג לא הוה נר של בטלה, אבל אם מוציאים הנר אחרי הבדלה יש חשש נר של בטלה, ומה"ט גם במדליק שני שועבלע"ך לצורך זה, יש לחוש משום נר של בטלה, להחוששים לזה.

ולסיכום דברינו יש ג' מנהגים בברכת הנר ביקנה"ז:

[א] מקרבים ב' נרות זה לזה (יסוד ושורש העבודה, ועוד) ואח"כ מפרידים אותם. ומרויחים בזה ענין מצוה מן המובחר דאבוקה להבדלה, אבל לענין כיבוי ביו"ט יש שפקפקו דאסור לעשות כן, ונתבאר דהנוהג כן יש לו ע"מ לסמוך, [ויש להעיר דיש ענין גם לקרב הנרות אע"פ שלא יתחברו לשלהבת אחת, כמו שהביא הגרעק"א בסי' רח"צ די"א דגם זאת בכלל אבוקה].

[ב] אין מקרבים הנרות כלל אלא מברכים על הנרות כמו שהם (וכנ"ל בשם השבט הלוי, ועוד נתבאר שם שביו"ט אין מסתכלים על כפות הידים בשעת הברכה).

[ג] מדליקים אבוקה מיוחדת להבדלה (נר יקנה"ז) וטוב להשאירם על השולחן שיהנה מתוספת אורה, וגם יכוון לזה בשעת ההדלקה, כדי לצאת מחשש נר של בטלה.

שלא הותר ביו"ט, דהואיל ואשתרי אשתרי, והיתר זה שייך גם כאן דכיון שמחבר הנרות לצורך הבערה, לא איכפת לן אם נעשה עמו כיבוי, ולכן אין חשש אם ינטוף מהחלב בשעת ההבערה, אבל להפרידו אח"כ שפיר יש להתיר מטעם זה, דהוה כיבוי לצורך הבערה, ודו"ק).

והיוצא מהנ"ל, דלהמג"א וערוה"ש לכאן אין חשש כיבוי בהפרדת ב' נרות, ולהמ"ב ג"כ יש מקום להקל, אבל לשו"ע הרב צ"ע אם מותר, ובפשטות אסור לשיטתו, ובוידג משה שם הביא בשם מנהגי חב"ד, דמנהג בית הרב דאין מקרבין הנרות ואין מאחדין השלהבת שלהן בהבדלה ביו"ט, ואם כוונתם להרב בעל התניא מבואר היטב עפ"י מ"ש בשו"ע הרב, ונקטו בפשטות דגם זה אסור, אבל אלו הנוהגים לעשות כן נתבאר דיש מקום בהלכה למנהג זה, ויש להם על מי לסמוך.

וממין בעל שבט הלוי שליט"א, שמעתי ביום א' שבוע זו (ר"ח ניסן) בשיעורו בין מנחה מעריב שדיבר בענין זה, ואמר בזה"ל בהבדלה בליל יו"ט א"צ לקרב את הנרות זה אצל זה, כיון שאבוקה להבדלה אינו אלא משום מצוה מן המובחר, וזהו רק בסתם מוצאי שבת לא ביו"ט שחל במוצ"ש, כי לא מצינו בפוסקים שהזכירו שצריך להדליק אבוקה במוצאי יו"ט, וגם אין מדליקין נר מיוחד להבדלה אלא על הנרות שהדליקו לכבוד יו"ט ע"ז מברכים ברכת הנר, עכ"ל [ויש לציין דבשו"ע סי' רח"צ ס"ב כתב די"א שאם אין לו אבוקה צריך להדליק נר אחד לצורך הבדלה חוץ מהנר המיוחד להאיר בבית, אמנם כבר הביא המ"ב שם דזהו רק למצוה בעלמא ולא לעיכובא]. והנה יש מהדרים להדליק נר מיוחד שיש בו ב'

הרב דוד כהן שליט"א

שנוגע לענינינו - דיש מהראשונים [והם תוספות והרא"ש ובעל המאור ורבינו ירוחם] דפוסקים כתנא דמתניתין (שם) וכפי שנתבאר בגמ' שם יוצא דבין במלח ובין בתבלין אם ידע מעריו"ט שיצטרך להם ביו"ט אסור לדוכו ולטחנו ביו"ט דהרי היה יכול לדוכו מעריו"ט אבל אם

האם מותר ביו"ט לפרר המרור שקורין

חרי"ן (תמנא) ?

הנה דין טחינת המלח ותבלין ביו"ט הוא משנה וגמ' במסכת ביצה דף י"ד ע"א והאריכו בו הראשונים והפוסקים בשו"ע סי' תק"ד ואנקוט בקצרה ממה

תרתי לטיבותא שלא ידע מעריו"ט שיצטרך להם וכן מפיגים טעמם אם יעשו מעריו"ט ג"כ יש להחמיר ולשנות קצת עיי"ש סברתם וזו חומרא יותר משיטת התוס', וכן העתיקו חומרא זו השו"ע הרב והמ"ב.

ובנוגע לענינינו בענין דיכת המרור שקורין חריין ביו"ט והיא התמכא המוזכרת במשנה ובשו"ע בהל' פסח, יש לדון בזה בב' אופנים: א'. לדון ביו"ט במדוכה או בכלי שאינו עומד ומיוחד לזה בחול לפרר החריין - ב. את"ל שבאופן הא' מותר האם ג"כ יתירו לפרר במגדת שקורין רי"ב הייז"ן שמייוחד לכתישת החריין, ושאלה זו נשאלת יותר בשנה כזו שהיו"ט פסח הבעל"ט חל במוצ"ש והשאלה אם צריכים להכין החריין מפורר מערב שבת שאז יפיג טעמו ומרירותו קצת או יש היתר גם ביו"ט.

ואנקוט בקצרה הנוגע למעשה בזה בחלק הא' אם יש היתר בכלל לדוכו בכלי שאינו מיוחד לזה או ביד לכתשו אחר שאמרנו שהרמ"א נוקט להחמיר כשידע מעריו"ט אף אם מפיגים טעמם של התבלינים ויש מחמירים אף כשלא ידע וכאן במציאות שלנו וודאי נחשב כידע מעריו"ט שלכאורה יש לאסור כנ"ל, אולם יש לומר סברא להתיר כפי שהובא בפוסקים והעתיקוהו הרעק"א והמ"ב דדברים שמפיגים ביותר טעמם כגון שום ושחליים או בצל מותרים לדוכם ביו"ט אף בידע מעריו"ט שיצטרך להם ביו"ט דהקילו בהם יותר משאר תבלינים, וא"כ בדין נמי י"ל כן, ובפרט ביו"ט פסח שרוצים לקיים את הזכר למש"כ וימררו את חייהם וגו' שזו עיקר מצות מרור ודבר ידוע שמפיג מרורותו אם מפררו קודם יו"ט. וידוע שיטת החו"ד (בהגדה מעשה ניסים) וכ"כ בדרך פיקודין (מצוה י' אות ה') דאינו יוצא מטעם זה אם כבר נתפרר התמכא (החריין) מעריו"ט.

וכן הביא המ"ב בסימן תע"ג (בסקל"ו) בשם הגר"א שהנהיג שלא לפרר אותו קודם בואו מביהכנ"ס כדי שלא יפיג הטעם דאז אינו יוצא בו רק יפררוהו אחר ביאתו ויכסנו עד התחלת הסדר.

לא ידע שיצטרך להם ביו"ט ובסוף נצטרך להם מותר לדוכו כדרכו וא"צ לזה שינוי כלל.

ועוד תנאי צריכים שיהא מותר אפי' אם לא ידע מעריו"ט שיצטרך ביו"ט דוקא אם הוא מפיג טעם פי' כגון שיש הפסד וחסרון בטעם אם ידכנו מעריו"ט אבל אם אינו מפיג טעמו אפי' בלא ידע שיצטרך להם אסור, ונמצא דבעינן תרתי למעליותא שיהא מותר.

אבל יש מהראשונים [והם הר"ף והרמב"ם והרשב"א] שחולקים ופוסקים כתנא דברייתא (שם) וכשיטת רב בגמ' (וכפי שביאר הב"י דעתם) דתלוי רק בדבר אחד אם הם דברים שמפיגים טעמם אם ידוכוהו מעריו"ט בכל גווני מותר ואפי' אם ידע מהם בעריו"ט אבל בלא"ה אסור, (וע"ע בב"י שם).

עוד יסוד מצינו בגמ' ובשו"ע (שם) דאין שוחקין את הפלפלים או החרדל ברחיים המיוחד להם משום דהוי כעובדין דחול רק מותר במדוכה של שאר התבלינים שהתירו כנ"ל והיינו משום דהצורה של כלי זה כגון הרחיים וכדו' הוא עובדא דחול ואסרוהו, ויש לדון בזה האם ע"י שינוי ברחיים וכדו' יהי מותר ע"י לקמן.

והנה בשו"ע סי' תק"ד כתב המחבר כשיטת הר"ף והר"מ הנ"ל (דעה השניה) שבמלח ותבלינים שאינם מפיגים טעם אסור לדוכן כדרכן בחול אבל בתבלינים שמפיגים טעמם אם יעשו מעריו"ט מותרים לדוכם אף בלא שינוי ואף בידע מעריו"ט שיצטרך להם ביו"ט.

אבל הרמ"א הוסיף ואומר וז"ל: דיש נוהגין לשנות קצת בדיכת תבלין וכן ראוי להורות.

ורוב הפוסקים למדו פשט בדברי רמ"א שחשש לשיטה הראשונה שהוא תוס' ודעי' שאפי' אם מפיג טעמם מעריו"ט אם יודע מעריו"ט שיצטרך להם אסור לדוכם כדרכם רק על שינוי התיירוהו, ואם יהי' תרתי למעליותא מותר בכ"ג, אולם בט"ז ודרך הא' במג"א משמע שהרמ"א מחמיר אף אם יהי'

וביותר שייך סברא הנ"ל להתיר בבני חו"ל לפרר המרור ביו"ט ב' ובפרט בשנה זו שכמעט אינו מחזיק המרירות בכמה ימים, וכ"כ בס' יסוד ושורש העבודה (שער ט' פ"ד) דמוכרח לגררו בחו"ל דווקא בליל יו"ט ב' דאף אם יכסנו בכיסוי היטב לא יועיל להחזיק המרירות וכתב שהוא בדוק ומנוסה.

אך בנוגע לשאלה הב' האם התירו גם ברי"ב אייזין לפררו ביו"ט בזה יש לדון דהנה המג"א (שם בסק"ז) כתב בפ' דאסור לגרר ביו"ט התמכא שקורין קריין במורג חריץ והיא רי"ב אייזין כיון דהדרך שמכינים אותו לכמה ימים ובזה גרע ואסור.

אמנם יש פלוגתא בין הפוסקים אם נתיר על שינוי ברי"ב אייזין כי טעם האיסור של המג"א הנ"ל מקורו בדברי הריב"ש והטעם דדומה לרחיים שאסרוהו לשחוק את הפלפלים וכדו' כי זה עובדא דחול ושם אסרו אף על ידי שינוי, ובענינינו ברי"ב אייזין צ"ע שהרי אינו כרחיים ממש. ובשו"ע הרב ומחצה"ש למדו פשט במג"א וכן פסקו למעשה דאף על ידי שינוי אסור, אבל המ"ב והפרמ"ג ודעי' פסקו דמותר ע"י שינוי ואף שינוי קצת מהני כגון אם מפררו ע"ג השולחן או על המפה וכדו' כמ"ש החיי אדם (כלל צ"ח ס"ז) ועוד פוסקים.

ויש לתמוה על המ"ב דבהל' פסח בס' תע"ג סקל"ו משמע שיש היתר גמור לפרר ביו"ט ברי"ב

אייזין אף בלי שום שינוי ובהל' יו"ט בס' תק"ד סק"ח התיר רק ע"י שינוי וכנ"ל וי"ל דבהל' פסח עיקר הנידון שם אם בעינן לפררו דאם הוא שלם א"ז חשיב אכילה, או יוצאים אף כשאוכלים אותו שלם ולא נכנס כ"כ בדין הנ"ל לגבי הל' טחינה ביו"ט וסמך אמ"ש בהל' יו"ט.

באו"א י"ל דבהל' יו"ט כתב דבעי' שינוי לחומרא וא"צ מדינא, ושיטת הא"ר וכ"מ בבאר היטב שס"ל כן דמותר לגררו ברי"ב אייזין לכתחילה אף בלי שינוי והאריך שם לבאר היתר זה.

ויש לומר דאף לשו"ע הרב והמחצה"ש הנ"ל יש להתיר בזמנינו שיש עוד כמה היתרים

(א) שיש רי"ב אייזין קטן שמויחד רק ליום אחד וכן הוא הדרך שעושים אותו רק ליו"ט פסח ולא לכמה ימים ועדיף בזמנינו, ול"ד למש"כ המג"א, וכ"כ בבה"ל סברא זו לגבי טחינת קאפע בזמנינו.

(ב) י"ל דכהיום שרבים משתמשים בחול במטחנה שמופעל על הלעקטער וא"כ כל הריב אייזין אינו כ"כ עובדא דחול כבזמנא וא"כ יש עוד צד להתיר, ואח"כ מצאתי סברא זו בשש"כ (פ"ז), אך אולי יש צד לומר דכלי כזו שהיא עובדא דחול אפי' שמשנה ממה שרגיל בחול יש בזה עובדא דחול דכלי זו נראה כעושה מעשה חול, וכן הסכימו אתי בזה כמה ת"ח להתיר אף לשו"ע הרב ודעימיה.

הרב אברהם נתן ווייסהויז שליט"א

דאסור ביו"ט, ובסוף הסימן כ' המג"א דאם הבהמה של עכו"ם אפי' עומדת לחליבה מותר החלב דאי"מ בשל עכו"ם וכקושיא דלעיל ק' נמי כאן דמ"מ נולד הוא ובשו"ע הרב בדין הקודם ה"נ אסור ובדין זה התיר. והנה שם בביצה האריכו האחרונים בדברי המהרש"א ובספר שמחת יו"ט כ' דלב"ה דס"ל מתוך שהותרה לצורך הותרה נמי שלא לצורך וא"כ אפי' שלא לצורך מותר לשחוט וא"כ הוי הביצה אוכל שנפרד מאוכל ואהכי פריך הגמ' אוכלא דאיפרת היא

בענין המג"א בדין חליבה - בס' תק"ה
במג"א סק"א דבהמה העומדת לחליבה אסור החלב למאן דס"ל מוקצה אבל לדידן דקיי"ל דמותר אפי' בזה שרי.

והק' האחרונים דבמס' ביצה (דף ב.) פריך הגמ' דבתרנגולת העומדת לגדל ביצים אפי' למאן דס"ל דמוקצה שרי והתרנגולת מותר באכילה מ"מ ביצתה נולד הוא (כ"כ שם המהרש"א) וא"כ ה"נ אע"ג דהבהמה מותר באכילה החלב אסור משום נולד ובנולד ק"ל

דאי בעי שחיט לה דאע"ג דלא צריך לתרגולת מותר לשוחטה ולכן הביצה אוכלא דאיפרת הוא משא"כ לב"ש דלא ס"ל מתוך א"כ ל"ש לומר איבעי שחיט כיון דלא צריך לתרגולת אסור לשוחטה ושפיר ה"ל נולד אפי' עומדת לאכילה והיא דקאמר לעיל אי בתרגולת העומדת לאכילה מנ"ל דב"ה אוכלא דאפרת הוא היינו לב"ה לשי' דס"ל מתוך גם לב"ש י"ל דעומדת לאכילה ביו"ט שצ"ל אבל אם איצ"ל לב"ש דלס"ל מתוך ל"מ עומדת לאכילה עכת"ד, ומשמעות דבריו דלב"ש כיון דאם איצ"ל לתרגולת אסור לשוחטה הריהו אינה עומדת לאכילה משא"כ לב"ה לעולם הבהמה עומדת נמי לאכילה.

והנה בבהמה של עכו"ם ודאי הבהמה גם עומדת לאכילה לפי הדברים האלה דאצל הנכרי ל"ש כלל לצורך יו"ט או שלא לצורך וא"ש מש"כ השו"ע הרב דבשל גוי מותר והא דלא התיר נמי בשל ישראל

י"ל דמחלוקת ראשונים הוא אי מתוך מותר אפי' שלא לצורך כלל מדאורייתא עכ"פ ושחיטת התרגולת אין צורך כלל משא"כ בגוי ודאי אי"ש נפק"מ בזה ויכול לשוחטה אפי' בלא צורך כלל, ולשי' מג"א אפי' ל"ל דכעין סברא זו שכ' לב"ה דס"ל מתוך י"ל נמי משום הואיל דכיון דאי שחט אפי' שלא לצורך כלל לא עשה איסור י"ל דה"נ הבהמה נקרא עומדת לשחיטה ואע"פ דלכתחילה ודאי אסור לעשותה י"ל מדין תורה אין נפק"מ דל"מ דאורייתא לחלק בין לכתחילה ובדיעבד (וכ"כ התוס' דבקדשים מצינו שהצריך לשנות הכתוב לעכב וא"ל לא מעכב) וזה אפי' בישראל אפי' אם אי"ל צורך כלל והא דפריך בגמ' אליבא דב"ש דכיון דעומדת לגדל ביצים הביצה נולד דבחי' הרשב"א בפי' כירה כ' דמאן דל"ל מתוך ל"ס נמי הואיל ובגליון הש"ס הקשה שם ע"ז עכ"פ מצינו דעה זו והשתא מיושב נמי פסק המג"א.

הרב יצחק אייזיק פיינרווערגער שליט"א

דמוסיף טירחא יתירה שלא לצורך יו"ט התירו משום הוספת טעם, ונתבאר כ"ז בס' תק"ג עיי"ש. ועלינו לבאר אם האופנים הנ"ל מותרים אף בבישול לצורך נכרי.

בגמ' (דף כא.) איתא אמר רב חסדא בהמה חציה של נכרי וחציה של ישראל מותר לשוחטה ביו"ט דאי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה, עיסה חציה של נכרי וחציה של ישראל אסור לאפותה ביו"ט דהא אפשר למפלגה בלישה ע"כ, וכתבו התוס' ד"ה עיסה וא"ת והאמר לעיל רשב"א אומר ממלאה אשה תנור פת וכו' והא הלכתא כרשב"א, ויש לומר דשאני התם דכל הפת של ישראל שהרשות בידו לאכול כאו"א או זה או זה, ועוד דלמא מקלעי ליה אורחים, אבל הכא דחציה של נכרי אסור לאפותה ביו"ט ע"כ, ומבואר מדברי התוס' דלולי זה אין שום חסרון במבשל לצורך נכרי, וכגון באם העיסה בשותפות העכו"ם אלא דמבשל לצורך נכרי בין לתי' הא' דתוס' ובין לתי' הב'

בענין אם מותר לבשל או לאפות ביו"ט לצורך עכו"ם המצויים בבית יהודי כשהיהודי אוכל גם כן מן התבשיל - באופן שאין לחשש דשמא ירבה בשבילו וכגון בלוקח העכו"ם מעצמו וכדו' באופן שנתבאר בס' תקי"ב ?

הנה שני אופני היתר מצאנו בענין בישול שלא לצורך יו"ט, הא' היא היתר דחד טירחא דאינו מוסיף טירחא אחרת שלא לצורך יו"ט אלא באותו קדירה שמבשל לצורך היום מוסיף, ונקרא בל' הפוסקים ריבוי בשיעורים ומקורו מדברי הגמ' (ביצה יז) ממלאה אשה כל הקדירה בשר אע"פ שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת ממלא נחתום חבית של מים וכו' יעיי"ש, אופן הב' היא היתר דהוספת טעם שעל ידי האפיה או בישול האחרות משתבח התבשיל שצריך ליו"ט והוי כולה לצורך יו"ט וזה נתבאר שם בגמ' בדברי רבי שמעון בן אלעזר ממלאה אשה כל התנור פת מפני שנאפת יפה בזמן שהתנור מלא, ואף

יהא מותר, דהא שייך טעמי התוס' דהרשות בידו וגם אי מקלעי אורחים וכו', וכן מבואר בתוס' (פסחים מז.). ד"ה עד שתאפה דחילקו בין תנור לגחלים, יעיי"ש.

אולם הר"ן הביא יש אומרים דהא דרשב"א לא שריא אלא בשלו אבל לרבות בשל נכרי לא, ומבואר דבכל אופן אין היתר בשל נכרי ולכאורה הכרחו של דעה זו היא ממה שהקשה הגמ' מהא דעיסת כלבים דנאפת ביו"ט משום חלק הרועים עיי"ש. והתם הרי ליכא לתירוצי התוס' דביצה ואעפ"כ מקשה דהו"ל למיסר משום דאפשר למפלגה בלישה, וכבר עמד בזה המהר"ש על התוס' אולם לפימ"ש התוס' בפסחים ניהא בזה, דאפשר דגם בזה מיירי בגחלים וכן לפמ"ש כהר"ן לש"י התוס' ניהא, ודעה זו מובא במרדכי הארוך (ס"ג ס"ד) - הובא בב"ח ס' תק"ו סק"ו ובארי' בב"ח ס' תק"ג סק"ג - בשם ראב"ה.

והנה המג"א בסי' תק"ו (ס"ק ט"ו) הביא דברי התוס' בביצה ומשמע דס"ל כהתוס' דשפיר יש היתר דהוספת טעם בבישול לצורך נכרי, אולם בסי' תקי"ב (סק"ג) פסק כהיש"ש דבתרי טרחות אין להתיר משום הוספת טעם ודלא כהרמ"א בד"מ שם, וצריך לומר דהמג"א ליישב בא לכל השיטות אולם ליה לא סבירא ליה הכי - אולם מה שציין כאן ליש"ש צ"ע בדבריו דבתקי"ב פסק כה"א בר"ן - והרמ"א בד"מ שם דפסק דמותר אף בשני טרחות משום הוספת טעם נראה דס"ל כהתוס'.

ובענין ההיתר דחד טירחא, לכאורה לפימ"ש הראב"ה והי"א בר"ן לכא' אין נפק"מ בזה דכל לצורך הנכרי אסור, אולם משמעות ל' הראשונים שהק' מהא דרשב"א ולא מהא דת"ק וממלא נחתום חבית משמע דפשיטא להו לענין חד טירחא להיתר וע"כ הקשה להם מהא דהוספת טעם ר"ל דאף בתרי טירחות הו"ל להתיר משום הוספת טעם וכן פסק הרמ"א בסי' תקי"ב, והמג"א והיש"ש אף דנקטו כהראב"ה וכמ"ש"כ לעיל התירו שם בחד טירחא. ונראה דראיתם מהא דבעי שם בגמ' אח"כ

בהני בני באגא דרמו עליהו קמחא דבני חילא מהו לאפותה ביו"ט, והנה ל' הגמ' דרמי עליהו קמחא ולכאורה האיך עשו מזה עיסה ביו"ט לצורך הנכרי דהא הוי לש לצורך נכרי וע"כ צריך לומר הטעם משום דהוה חד טירחא ואף דהוה טירחא יתירה מ"מ לא מקרי תרי טירחות וכמ"ש השו"ע הרב בסי' תק"ג לגבי ממלא נחתום חבית יעיי"ש, ומבואר דחד טירחא מותר לצורך נכרי כנ"ל לדעת המ"א ויש"ש בדעת הראב"ה והי"א בר"ן.

אמנם כ"ז לדעת הראב"ה והי"א בר"ן, אולם לש"י התוס' יש לחלק מהך דהתם, דשם לא הוה הקמח בשותפות ושפיר היה מותר אף בשני טירחות והנה לשון המחבר היה לו קמח או עיסה בשותפות עם א"י וכו', ומ"ש היה לו קמח נמשך אחר לשון הטור שגם כתב כן, וכתב הב"ח דהמקור היא מהני באגא, ומבואר דאף בשותפות ס"ל להטור ומחבר דמותר ולכא' לפי המבואר רק לפי ש"י הראב"ה צריך לומר כן כיון דאין נפק"מ בשותפות וכל לצורך עכו"ם אסור והתירו בחד טירחא, אבל לש"י התוס' אינו צריך לומר כן, ומשמע קצת דס"ל כהראב"ה דחד טירחא מותר אף בשותפות.

ומצאתי בשע"צ (בסי' תק"ו סקנ"ו) שהק' לש"י המג"א בסי' תקי"ב דחד טירחא מותר א"כ למה הצריכה הגמ' לחלק בין שחיטה לעיסה דא"א לכזית בשר בלא שחיטה, ועיסה אפשר למפלגה בלא"ה בשחיטה הוי טירחא ובעיסה תרי טירחא יעיי"ש ות"י דכיון דשותפות הוא ע"כ אסור אף בחד טירחא ונשאר בצ"ע יעיי"ש היטב, ומבואר דאף להמג"א דאזיל בשי' הראב"ה, בחד טירחא יודה לסברת התוס' לחלק בין שותפות לסתם בישול לצורך עכו"ם, וא"כ ניהא שני הסוגיות, שו"מ בשו"ע הרב (בסי' תנ"ז ס"ק י"ח) דכתב בין יתר דבריו שם בפשטות דחד טירחא אסור בעיסה דשותפות יעיי"ש וצ"ע.

ולמעשה באם צריך לבשל לצורך הנכרי שמצוי בביתו עדיף שיבשל בקדירה גדולה מה שצריך ליו"ט

ולעכו"ם דאז מותר לכו"ע וכמ"ש אולם באופן שיש לו שותפות עם העכו"ם בהתבשיל ומצוי כע"ז בבתי

מלון שהעכו"ם יש לו ג"כ שותפות בזה יותר חמור ובמקום הדחק יש להקל ע"י חד טירחא, וכנ"ל.

הרב נח צבי לעזוי שליט"א

בענין האם מותר לבשל תפו"א או קאמפא"ט ביו"ט כשאפשר לבשל מעיו"ט?

הנה מבואר ברמ"א סי' תצ"ה סעי' א' דיש מחמירין אפי' באוכל נפש עצמו כל שאינו מפיג טעם כלל אם עשאו מערב יו"ט, מיהו אם לא עשאו מעיו"ט ויש בו צורך יו"ט מותר לעשותו ע"י שינוי ע"כ, והיות שדין זה נוגע למעשה בכמה דברים אמרתי לבאר דבר זה, ובזה החלי.

א] נחלקו הראשונים האם במלאכת אוכל נפש אמרינן החילוק של אפשר לעשותו מעיו"ט או אי אפשר לעשותו וכמו שמצינו לענין מכשירי או"נ כדאיתא בגמ' (ביצה כ"ח, מגילה ז').

דעת רש"י ביצה כ"ב ע"ב [ד"ה אין צדין] דגם במלאכת או"נ איכא האי חילוק בין אפשר ללא אפשר, ולכן התירו שחיטה ובישול וכדו' דהיא דבר שאי אפשר לעשותו מעיו"ט משא"כ צידה היא דבר שאפשר לעשותו מעיו"ט ולכך לא התירו, ובר"ן שם [י"ב ע"ב מדפי הרי"ף] נסתפק בדברי רש"י האם הוא מדאורייתא או מדרבנן עיי"ש, ומאי דמספקא ליה להר"ן פשיטא ליה להרא"ש [פרק ג' סי' א'] בדעת רש"י שהוא איסור מדאורייתא, עיי"ש, עכ"פ נמצינו למדים לפ"ז דגם באו"נ עצמו איכא חילוק וכמו שמצינו לגבי מכשירין.

וצריך לברר שני נקודות:

א) מהיכי ילפינן שגם במלאכת אוכל נפש איכא האי חילוק הרי לגבי מכשירין ילפינן האי חילוק מפסוק.

ב) א"כ לפ"ז מה החילוק בין מכשירין לאו"נ הרי בשניהם יש אותו דין שדבר שאפשר לעשותו מעיו"ט אסור לעשותו ביו"ט ודבר שאי אפשר לעשותו מעיו"ט מותר לעשותו ביו"ט.

וצריך לומר דמזה גופא שאנו רואים דהתורה התירה רק מלאכות לצורך או"נ שצריך לבו ביום ולא שאר מלאכות כמו כן אנו אומרים מסברא דרך דבר שאי אתה יכול לעשותו בעיו"ט התירה לך התורה לעשותו ביו"ט משא"כ דבר שיכול לעשותו מעיו"ט לא יהיה עדיף משאר מלאכות שהתורה לא התירה, משא"כ מכשירין שהתירה התורה גם מלאכות שאינם באו"נ הו"א דגם בזה יהיה עדיף מאו"נ ויהיה מותר אם באפשר לעשותו מעיו"ט ולכך הוצרך למילף מפסוק שדבר שאפשר לעשותו מעיו"ט אסור לעשותו ביו"ט. [ורמז לדבר ממה דאיתא בכת"ס ביצה י"ד לפרש דברי המ"מ בדיכת תבלין דכיון דהוא מכשירין מותר אף שהוא לימים רבים, דהמיעוט של ימים רבים מצינו רק לענין או"נ אבל מכשירין אנו רואים שהתירה התורה אף דבר שהוא לימים רבים, ודו"ק] ולפ"ז אפשר לומר דחילוק גדול יש בין או"נ למכשירין דכיון דאו"נ התירה התורה מלאכות שאי אפשר לעשותו מעיו"ט שוב הותר המלאכה זו, ואף אם ימצא דבר באותו מלאכה שאפשר לעשותו מעיו"ט ג"כ יהא מותר לעשותו ביו"ט, משא"כ מכשירין לא התירה התורה מלאכות כלליות, אלא כל דבר שמכשיר האוכל מותר לעשותו וממילא אנו דנין על כל דבר לחוד אם הוא דבר שאפשר לעשותו או לא, והבן.

וז"ל הרמב"ם [פ"א מהל' י"ט הל' ה'] כל מלאכה שאפשר להעשות מעיו"ט ולא יהיה בה חסרון אם נעשות מבערב אסרו חכמים לעשות אותה ביו"ט אע"פ שהיא לצורך אכילה וכדו' אבל לשין ואופין וכו' שאם עשה אלו מבערב יש בכך הפסד או חסרון אם וכו', וכן מכשירי או"נ שיש בהן חסרון אם נעשו מבערב עושין אותו ביו"ט וכו' ע"כ, ומבואר מדברי הרמב"ם דמדאורייתא אין שום חילוק בין אפשר ללא

שינוי, אלא כיון דלא אפשר לא הצריכוהו חז"ל ועיי"ש, וכתב הביאווה"ל כאן [סי' תצ"ה] שזה דעת המחבר, ובמילא נמצא לפ"ז דכל דבר שנעשה לימים רבים אם היה אפשר לעשות מעיו"ט אסור לעשותו ביו"ט אלא ע"י שינוי.

ודעת המהרי"ל היא שגם באו"נ כל דבר שאינה יכולה לעשותו מעיו"ט ואינו מפיג טעם אסור לעשותו ביו"ט והיינו דלא כהני ראשונים שהבאנו לעיל דרך על מלאכות הכלליות אסרוהו, וזהו דעת הרמ"א. ולכן לא ציין הרמ"א להני ראשונים שהבאנו לעיל [אולם צ"ע מה שהביא בשם א"ז ודו"ק]. ובשו"ע הגר"ז הביא לשון הרמב"ם ואח"כ כתב סעי' ו' אבל אסור לבשל ביו"ט וכו' שהם טובים יותר כשנתבשלו מאתמול וכו' עיי"ש, ולולי דמסתפינא הייתי אומר דהגר"ז החמיר רק על דברים שטובים יותר משא"כ דבר שלא עדיף לפי מאתמול, מותר לעשותו ביו"ט והסברא בזה היא כמו שכתבנו לעיל דהרמב"ם כוונתו על מלאכות הכלליות ורק דברים שטובים יותר סברא הוא שיעשה מאתמול והבן.

ב[הרמ"א סיים מיהו אם לא עשאו מעיו"ט ויש בו צורך יו"ט מותר לעשותו ע"י שינוי ע"כ, ונחלקו האחרונים האם בדבר שעדיף שם ק"כ מותר ע"י שינוי, דעת המ"א כפי' ביאור הבר"א דאסור ע"י שינוי אולם דעת הגר"ז והמשנ"ב שמותר ע"י שינוי.

ובמשנ"ב ס"ק ח' כתב כך, ומיהו אם לא המה לו שהות מקודם לבשל וכ"ש כשלא היה לו הפירות מקודם בוודאי מותר לבשל ביו"ט וכו' [והיינו בלא שינוי] ובשעה"צ שם בלא גרע ממכשירי או"נ וכו', ובסק"י כתב על דברי המ"א שמותר לכתחילה לעשות ביו"ט ע"י שינוי והבגדי ישע פקפק ע"ז, כתב כך אכן אם אין לו שהות קודם יו"ט בוודאי יש לסמוך ע"ז ע"כ, ולכאורה הרי כתב לעיל דאם אין לו שהות מקודם מותר אפי' ע"י שינוי, ב' הרי אם אין לו שהות מקרי בדיעבד ומה הציל בזה המ"א, ואמר הג' ר' מיכל שליט"א דבר נכון דאיכא ב' מיני אין לו שהות, דהא

אפשר דהתורה התירה או"נ בכל ענין אלא חכמים אסרוהו, אולם יש לעיין לדברי הר"מ מהו גדר האיסור, האם אנו דנין על כל דבר לחוד אם הוא דבר שאפשר לעשותו מעיו"ט, או שאנו דנין על המלאכות כלליות ואם המלכה זו נכללת בגדר שאי אפשר לעשות מעיו"ט שוב מותר שאר דברים אף שהם אפשר לעשותם מעיו"ט, ולכאורה יש להוכיח מהא דכתב הרמב"ם שאין קוצרין וכו' שאפשר לעשותו מעיו"ט ואין בכך הפסד ולא חסרון. ובמ"מ שם, אע"פ שתלישת ירק וקצת פירות יש הפסד, לא רצו להתיר התלישה שכל שבעיקר המלאכה אין הפסד אע"פ שבחלק ממנה יש הפסד אסרוהו חכמים ע"כ.

ה"נ לענין היתר כיון דבעיקר המלאכה יש הפסד התירו כל המלאכה, וכ"כ במאמר מרדכי [סי' תצ"ה סק"ב] עיי"ש.

[והנה הרמב"ם כלל בהדי הדדי גם מכשירי או"נ שאם אי אפשר לעשותו מעיו"ט מותר לעשותו ביו"ט. ולכאורה נראה שאם אפשר לעשותו מעיו"ט אסור רק מדרבנן, ולכאורה הרי ילפינן מפסוק וכו"ל, ועוד הרי דעת המ"מ [פ"ד הל' ט'] הוא דהרמב"ם סובר כרבנן דרק מלאכת או"נ התירה התורה ולא מכשירין וצ"ע].

והתוס' [ביצה כ"ג ע"ב ד"ה אין צדין] והר"ן [שם] חולקים על שיטת רש"י וסוברים דבמלאכת או"נ התירה התורה בין באפשר ובין בלא אפשר, ואף מדרבנן לא אסרוהו, אולם באמת מצינו כמה גמרות דמבואר דמפלגינן באו"נ עצמו בין אפשר ללא, (א) - ביצה י"ד ע"א בסוגיא דיכת תבלין, רב הונא ורב חסדא חד אמר כל הקדירות צריכות מלח וברש"י שם הלכך הוי ליה לדוכה מאתמול וחד אמר התבלין מפיג טעם וכו' ובמילא אי אפשר לעשות מעיו"ט, (ב) - שבת קלד. א"ל אביי לרבה מהו לגבן גבינה וכו' ומ"ש מלישה התם לא אפשר והכא אפשר, והר"ן [ביצה י"ב בסוגיא דיכת תבלין] כתב דכיון דמלח וגבינה הם דברים שאדם עשוי לעשות לימים רבים לכן הצריכוהו שינוי, דהיינו דאינו בדבר ימים רבים שאסור בכלל ואפשר אפי' מדאורייתא ואינו מועיל

מבין דמשמע מדבריו דבאמת יש חיוב לעשות פעולה חיצונית שלא יהיה מפיג טעם אלא כיון שבימי חז"ל לא היתה פעלה זו שוב לא הצריכוהו מהו ענין זה לזה, ועיין בשעה"צ סי' תק"ד ס"ק ל"ג, ועוד דהרבה פעמים אין מפיג טעם כשמכסין היטב וכו' עיי"ש, משמע דצריך לעשות פעולה חיצונית כדי לשמור המאכל, ודו"ק.

נבוא לדינא, תפוא"א בוודאי טוב יותר כשמבשלם ביו"ט מלבשל בעיו"ט ולהניחם במקרר (חוץ אם מבשל אותו בקליפתו אולם נראה דלא צריך לבשל כל התפוא"א בקליפתם וביו"ט יחתוך אותם) אולם קאמפא"ט שעדיף לפי מעיו"ט ואף לפי דעת המחבר שהה נעשה למים רבים ולכן לכתחילה יעשה מעיו"ט ובדיעבד בשעת הדחק יכול לסמוך על הני אחרונים הנ"ל ויעשה ע"י שינוי, ויל"ע מה חשיב שינוי כבישול.

דכתב המשנ"ב אם אין לו שהות מותר אפי' בלא שינוי היינו דאין לו שהות בכלל, משא"כ הא שכתב אח"כ דאם אין לו שהות יכול לסמוך על דברי המ"א כוונתו דיש לו שהות דאם הוא רוצה יכול עוד לבשל אבל הזמן קצר לו ודו"ק.

ג] בדבר מפיג טעם, יש לעיין מהו גדרו כגון בזמנינו שיש מקרר [פריזידר בלע"ז] והרבה דברים יכולים לבשל מקודם ולא יהיה מפיג טעם, האם מסתכלין על הדבר מחמת עצמו או אם יכול לעשות כל מיני פעולות שלא יהיה מפיג טעם צריך לעשותו מעיו"ט, [והנה יש גם דברים שגם אתה המקרר טעמו פג רק מדברים על דברים שאינו מפיג טעם בכלל] וראיתי בשש"כ [פ"ג כ"ו] שכתב בפשיטות דאף בזמנא"ז ניתן לשמור את האוכל במקרר ולא יפוג טעמו מ"מ כיון שבימי חז"ל היה מפיג טעמו מותר לבשלו ביו"ט, ע"כ ואיני

הרב שלמה אלעזר פייערוערגער שליט"א הרב יודא ארי' זי"ס שליט"א

המים הרותחין לתוכו דע"י העירו נתבשל הקאווע, אלא צריך ליתן מקודם המים הרותחין בכלי ואח"כ הקאווע ואז ליכא חשש משום איסור בישול משום דנקטינן דכלי שני אינו מבשל. (וי"מ ליתן הקאווע רק בכלי שלישי ואכמ"ל בזה).

ודין זה כמובן הוא רק בשבת דשייך איסור בישול אבל ביו"ט פשוט דמותר בישול משום אוכל נפש, והשתא לפי שיטת הרמ"א הנ"ל דאוכ"נ שאפשר לעשותו בעיו"ט ולא יהיה בו חסרון טעם אסור לעשותו ביו"ט, גם כאן לענין בישול הקאווע נאמר דאע"ג דבישול מותר ביו"ט משום אוכל"נ מ"מ הרי אפשר לחסוך ממנו האיסור ולעשותו בהיתר (דהיינו ליתן מקודם המים רותחין ואח"כ הקאווע) וא"כ למה הותר לעשותו באופן שנתבשל ולא מחלקינן כאן בין אפשר לאי אפשר.

ונראה לתרץ בזה דהנה בדין הרמ"א הנ"ל יש ב' שיטות: (עי' בסימן זה בשעה"צ ס"ק ה').

בענין מלאכת אוכל"נ ביו"ט שאפשר לעשותו בהיתר אם צריך לחסוך ולעשותו בהיתר ולא לעשותו באיסור.

בסי' תצ"ה ס"א איתא מחלוקת המחבר והרמ"א, דלפי המחבר אוכל נפש מותר בין אפשר לעשותו מאתמול (בעריו"ט) ובין אי אפשר לעשותו מאתמול, ורק במכשירי אוכל נפש יש חילוק דאם אפשר לעשותו בעריו"ט אסור לעשותו ביו"ט, ואם א"א לעשותו בעריו"ט מותר לעשותו ביו"ט, והרמ"א חולק עליו וס"ל דאפי' באוכל"נ עצמו יש חילוק דאם אי אפשר לעשותו מעריו"ט (כגון שהוא מפיג טעם) מותר לעשותו ביו"ט אבל אם אפשר לעשותו מעריו"ט ולא יתקלקל עי"ז אסור לעשותו ביו"ט.

ולכאורה יש לדקדק לפי"ז דהא לענין בישול בשבת הרי מבואר בשו"ע (סימן שי"ח סעי' י') דעירוי מכלי ראשון יש בו משום בישול ולכן כשעושין הקאווע בשבת אסור ליתן הקאווע בכלי ולערוט

שיטה א') דאוכ"נ שאפשר לעשותו מעריו"ט אסור לעשותו ביו"ט הוא מדרבנן דאסרו זאת "כדי שלא יעבור עליו כל היום במלאכה וימנע משמחת יו"ט (עיין בשו"ע הרב ובמשנ"ב כאן) נמצא לפי"ז דכאן לענין בישול הקאווע לא שייך לומר דכשיעשנה באיסור ימנע משמחת יו"ט כמובן דבין כך ובין כך לא ימנע משמחת יו"ט ומשום זה לא מחלקינן בין אפשר לא"א ובכ"א מותר לעשותו ביו"ט והבן.

שיטה ב') דהוי מדאורייתא (תוס' במגילה דף ז:): ולפי שיטה זו לא שייך לחלק באיסור דאורייתא בין אם ימנע משמחת יו"ט או לא ימנע דבכ"א אסור (ורק לפי שיטה הנ"ל דהוי מדרבנן שייך לחלוק משום דהם אמרו והם אמרו) - והנראה לבאר בזה דבגמ' (ביצה כח:): ילפינן מהפסוק "הוא לבדו יעשה לכם" דרק מכשירין שא"א לעשותם מאתמול מותר אבל מכשירין שאפשר לעשותם מאתמול אסור לעשותם ביו"ט, ובאמת ילפותא זו היא לפי שיטת המחבר הנ"ל, אבל לשיטת הרמ"א יש לומר דהפסוק הוא לבדו וכו' קאי

גם אוכ"נ דיש חילוק בין אפשר לא"א, והשתא בשלמא אי ילפינן מהפסוק ד"לא תעשה כל מלאכה" לחלוק בין אפשר לא"א שפיר יש לחלוק גם באופן המלאכה עצמה בין אפשר לא"א, דאם אפשר לעשותו באופן המותר בלי לעבור על הל"ת ד"לא תעשה כל מלאכה" אסור לעשותו באופן האסור, ולפי"ז בדין בישול הקאווע הנ"ל יהיה אסור לעשותו באיסור אם אפשר לעשותו בהיתר דגם זה נכנס בגדר מלאכה, אבל השתא דילפינן מהפסוק "הוא לבדו יעשה לכם" החילוק בין אפשר לא"א, נמצא לפי"ז דהחילוק לא תלוי באופן ובפרטות המלאכה עצמה, רק החילוק היא בכללות המלאכות דמלאכה שא"א לעשותו מעריו"ט מותר ובאפשר לעשות מאתמול אסור, ולכן כאן לענין אופן עשיית הקאווע לא שייך לחלוק בין אפשר לא"א דבזה אמרינן ממ"נ אי מותר לבשל ביו"ט מותר בכ"א ואפי' ליתן מקודם הקאווע ואח"כ לערות המים רותחין לתוכו מותר כנ"ל.

הרב אברהם יעקב טוסיג שליט"א

בענין אם מותר לבשל תפו"א ביו"ט כשיכול

מעיו"ט?

הנה להמחבר בסי' תצ"ה מותר כל אוכל נפש אפילו המה יכול לעשות את זה מעיו"ט דבאוכל נפש אין חילוק בין יכול ללא יכול רק במכשירין יש חילוק בין יכול ללא יכול מעיו"ט ולהרמ"א כל דבר שאפשר לעשותו מעיו"ט ואינו מפיג טעם כלל אסור לעשותו ביו"ט והמג"א מביא בשם של"ה שפירות יבשים צריך לבשל מעיו"ט דיותר טובים כשנתבשל מאתמול משמע דרק כשטובים יותר כשנעשה מעיו"ט אסור לעשותו ביו"ט משא"כ כשאינו טוב יותר רק שאינו מפיג טעם מותר אבל המחצה"ש מסביר דדעת המ"א ג"כ דאפילו רק אינו מפיג טעם ג"כ אסור וזה שכתב דזה טוב יותר האמת כתב שפירות יבשים

יותר טובים אבל גם אם אין יותר טובים רק שאינו מפיג טעם אסור לעשותו ביו"ט, ואפילו כשאינו מפיג טעם שאסור לעשותו ביו"ט אבל ע"י שינוי מותר וכתב המ"א דאפילו לכתחילה מותר להמתין על יו"ט לעשות ע"י שינוי ובבגדי ישע מפקפק על זה וכשטובים יותר כשנעשה מאתמול מסתפק המחצה"ש אם מותר ביו"ט ע"י שינוי ובפמ"ג משמע דמותר ולענין התפו"א הם לא טובים יותר כשעושה מאתמול וזה גם מפיג טעם קצת וא"כ אפילו להרמ"א מותר וא"צ שינוי.

ויש להסתפק באדם הרגיל במשך כל השנה לאכול מאכלים שנתבשלו מאתמול, ואצלו אין שום נפק"מ בין מאוכל של אתמול למאכל של היום, אי אזלי יותר האדם וצריך לבשלו מעיו"ט, אי דאזלי

בתר המאכל שהוא בעצם מפיג טעם אצל כל העולם.

דלכאור' ניזל בתר טעמא המובא, בשעוה"ר ומשנ"ב דלכן צריך לעשותו מעיו"ט בכדי שלא יעסוק

במשך כל היו"ט במלאכות, לכן תקנו דמה שאפשר יעשהו מעיו"ט, א"כ כיון דאדם זה אצלו כל תבשיל הוא בגדר שיכול לעשותו מעיו"ט אז צריך לעשותו מעיו"ט, בכדי שלא ימנע משמחת יו"ט.

הרב יואל שיישא שליט"א - הרב יואל לעווי שליט"א

בענין מי שיש לו בשר מבושל ביו"ט האם מותר לו לבשל בשר אחר והמבושל ישאר למוציו"ט ? בגמ' שבת (ק"ז:) גבי הצלת דליקה בשבת ת"ר הציל פת נקיה אין מציל פת הדראה (פת שניטל הדרה רש"י) פת הדראה מציל פת נקיה ובתוד"ה הציל בא"ד אור"י כשאם ביו"ט של פסח מדות מסולת נקוה שיש לי די לצורך יו"ט אין אופן אחריהן פת של הדראה אלא מתחילה יעשה של הדראה ואח"כ יעשה הנקיה, עכ"ד התוס', ועיין בר"ן שהרשב"א חולק בדבר וברא"ש כ' כדבר התוס' אבל מוסיף בזה"ל ויראה אם יש לו בני בית ורגיל להאכילן פת הדראה שמותר עכ"ל, וכן איפסקא להלכה (בסי' תק"ו ס"ז) ובמשנ"ב (ס"ק ל"ו ל"ז) נתחדשו עוד ב' דינים בזה (א) דאם הפת שרוצה לאפות היא ממין אחר כגון שזה שחור וזה לבן מותר לאפות אפי' הדראה (ב) דאם רוצה פת חמה והפת שנאפו היא צונן מותר לאפות.

אולם הקשו חברי הכולל שיחיו מהא דלמדנו בס' תק"ג ס"א דיכולה אשה לבשל אפי' הרבה קדרות ובשלמא לדברי הט"ז שכ' שמירי באופן שכל קדירה ממין אחרת שפיר אבל משמעות דברי המג"א מ' שאפי' כולם מאותו מין, ובפשטות נראה שהחילוק היא שבס' תק"ג מיירי שלועס מכל קדירה כזית

ומסתימת לשונו מ' דאפי' אין צריך באמת לאכול (ויש חולקין) אבל כאן בס' תק"ו מיירי שאינו טועם כלום מהפת הישן ורוצה לאפות פת חדש זה אסור.

הוצא מדבריו לסיכום להלכה למעשה

אם מבשל מין אחר כגון שיש לו בשר עוף ורוצה לבשל בשר בהמה או להיפך הרי"ז מותר. וכן אם הבשר שבישל כבר אינו באותה דרגה של טריות כמו הבשר שמבשל היום מותר כמו פת חמה (ואולי אפשר להתיר אפי' מחמת שדומה לפת הדראה) וכן אם מבשלו באופן אחר כגון שרוצה לבשלו ביחד עם תפוז"א או אורז שמשנה את הטעם ובאופן שבניו וב"ב רגילין לזה מותר וכדברי הרא"ש. ואם יטעם כזית ממה שבישל כבר מלפני יו"ט באנו למחלוקת המג"א והט"ז למג"א והא מותר ולט"ז יהא אסור (ומדברי המשנ"ב והשו"ע הרב מ' לפסוק כדברי הט"ז).

ויש עוד צד היתר אם הבשר של עיו"ט אינו מספיק ויצטרך לעוד בשר אפי' לחתיכה א' מותר לו לבשל קדירה שלימה מהא דאחז"ל (ביצה יז.) ממלאה אשה כל הקדירה בשר אעפ"י שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת וכן איפסק להלכה בסי' תק"ג.

